

Stinas

artiklar 5

INNEHÅLL

3 Eurovision Song Contest

4-5 Visste du att...?

6-7 Ockelbo

8 Älvdalen

9 Oliver

10-11 Simning

12-17 Simhopp

18-19 Sydafrikas vita och
språkinfluens

20 Nyckelpigor

21 Romerska siffror

22-23 Blåljusfordons nummer

24 Hunddjur

25 Grått hår

25-26 Rödhåriga

27-29 Vänsterhänta

30 Västernorrland

31 Höga kusten

32-33 Ekorrar

34-35 Helt onödiga kroppsdelar

Eurovision Song Contest

Sverige är det land med näst flest segrar i Eurovision Song Contest (1956-2022)

Irland har flest – 7 (1970, 1980, 1987, 1992, 1993, 1994, 1996).

Men på senare år har Irland inte ens gått till final (Nicky Byrne 2016 i Stockholm t. ex.)

Sveriges segrar

1974 ABBA Waterloo

1984 Herrey's Diggi-loo, Diggi-ley

1991 Carola Fångad av en stormvind

1999 Charlotte Nilsson (Perrelli)

Tusen och en natt/

Take Me to Your Heaven

2012 Loreen Euphoria

2015 Måns Zelmerlöw Heroes

Waterloo och "Diggi-loo, Diggi-ley" sjöngs på svenska i Sverige, på engelska i finalen.

Kanada är till ytan världens näst största land, men 9/10 (90%) är obebott. Näst flest människor bor i Indien.

Tusenfotingar har 180 par ben, alltså sammanlagt 360

Grönland är världens största ö, Island är 5:a

Ugglor kan vrida huvudet 180 grader. Sveriges vanligaste uggle är kattuggla, den största är berguggle (Europas och en av världens största ugglor. 59–73 cm lång, vingspann 138-170 cm och den väger 2-4 kilo). Minsta är sparvugglan (stor som en stare, 15–19 centimeter, vingspann på 32–39 centimeter och väger cirka 60 gram).

Løveparken finns på Givskud Zoo nära Vejle på Jylland i Danmark

KÄLLA: Vår värld - uppslagsverk för vetgiriga (1993), Wikipedia

Det finns stjärnformade naturliga pärlor.

Lönnar blir röda vid frost.

Trots att den ursprungligen kom från Amerika, namngavs kalkonen efter landet Turkiet eftersom den liknade en annan fågel med smeknamnet kalkontupp och kalkonhöna, som importerades genom den turkiska regionen.

En koala låter ungefär som en skrikande gris.

Permobil är en av världens största leverantörer av elektriska rullstolar. Grundat 1963 av Per Uddén. Huvudkontoret ligger i Timrå. I Sverige är varumärket så dominerande att permobil blivit ett varumärkesord för elrullstolar av scooter-typ, trots att Permobil's verksamhet är mer inriktad mot andra elrullstolar. Permobilens namngavs av Per Uddéns hustru, Anna-Britt Uddén.

KÄLLA: Youtube

Ockelbo

Ockelbo är en tätort, centralort i Ockelbo kommun, Gävleborgs län. Ligger utmed länsväg 272, cirka 3 mil norr om Sandviken, 5 mil nordost om Gävle och 6 mil söder om Bollnäs.

I namnet, skrivet De oklabo 1314, ingår det gamla sjönamnet Ukle, nuvarande Bysjön. Ukle är bildat till *ukla -svälla, öka, med vilket snabba växlingar i vattenståndet kan ha åsyftats. Bo är bygd, trakt.

Historia

1906-08 byggdes nuvarande kyrkan, präglad av nybarock, efter ritningar av arkitekt Gustaf Améen.

Interiören gjordes om helt vid en renovering 1956-57. På korväggen utförde Gun Setterdahl en altarmosaik, som genom sina starka färger präglar hela rummet. I kyrkans västparti inrättades ett kapell, uppkallat efter kyrkans skyddshelgon, Sankt Martin av Tours.

Wij stångjärnsbruk och säteri anlades på 1600-talet och ägdes först av Sven Bröms och därefter av hans dotter Catharina Bröms. Det var en del av de så kallade Ockelboverken till vilket också hörde stångjärns-bruken Åbron, Brattfors och Jädraås. 1793 ägdes egendomen av överhovjägmästaren Märten Bunge.

Anläggningen är mycket välbevarad.

Ockelbo järnvägsstation vid smalspåriga Dala-Ockelbo-Norrsundets Järnväg anlades intill Ockelbo station

på Norra stambanan som är grunden för dagens ort.

På orten har snöskotrar tillverkats. Grundare av märket Ockelbo var Erik Lundgren, Ockelbo-Lundgren.

Befolkningsutveckling 1920–2020

År Folkmängd Areal

1960 2 498 379

1980 3 059 410

2000 2 739 415

2020 2 984 434

Näringsliv

Ockelbo har en lång tradition av industri, en maskinfabrik grund 1947 och som än idag har en väl fungerande verksamhet på orten.

Ett ysteri grundat 2000.

Wij trädgårdar.

Handel

Ockelbo har en matvarubutik.

Evenemang

Ockelbo Marknad hålls 2 gånger per år sedan 1981.

Idrott

Ockelbo Basket har ett herrlag i näst högsta serien, Superettan

Ockelbo Hockey Club spelar i division 3 Gävleborg, Ugglebo Arena heter ishallen i Ockelbo.

Ockelbo IF är en fotbollsklubb i division 5 Gestriskland herr och håller till på Ockelbo IP som har konstgräsplan.

Personer med koppling

Victor Berge, dykarpionjär (född i Bollnäs men uppvuxen och begravd i Ockelbo)

HKH Prins Daniel (född i Örebro och bodde i Almy, uppvuxen i Ockelbo), svensk prins sedan 2010 års giftermål med kronprinsessan Victoria.

Jonas Franksson (ordförande för Förbundet Unga Rörelsehindrade 1998–2003), programledare CP-magasinet, skådespelare. Har bl. a. varit med och initierat Marschen för tillgänglighet. I styrelsen för föreningen STIL (Stiftarna av Independent Living i Sverige) 2016 programledare för Funk i P1 – om hur samhället fungerar för funktionsnedsatta.

Erik Hamrén (fd förbundskapten i fotboll. Bodde bara där under några tidiga barnår)

Elisabeth Högberg (skidskytt)

Lars Krantz (trädgårdsmästare Wij trädgårdar)

Svante Stocksélius (SVT/Melodifestivalen/Eurovision Song Contest)

Erik Åkerlund, (förläggare, entreprenör)

Jonas Åkerlund (politiker)

Oliver

Oliv är olivträdet's frukt och används framförallt vid tillverkning av olivolja. Färska oliver är beska och används aldrig naturella, utan konserveras i en saltlake eller olja under lång tid innan man äter dem. Laken kan även innehålla diverse smaksättare och konstgjorda konserveringsmedel.

Odling och utseende

Oliver är gröna när de skördas tidigt på säsongen, grönbruna vid skörd i mitten på säsongen och mörklila eller nästan svarta när de skördas sent på säsongen.

Svarta oliver är gröna som färgats på konstgjord väg med kemikalier, oftast järn glukonat (E579).

I början på säsongen är oliver... olivgröna.

Fyllning och behandling

Inlagda oliver brukar vara urkärnade och ibland fylls hålet efter kärnan med en strimla pimento/pimiento, en paprikasort.

Gröna oliver är omogna och har en besk smak, vilket är främsta anledningen till att de fylls.

I början av 1960-talet skars pimento och fylldes för hand.

1962 introducerades den första automatiska maskinen som kunde fylla oliver, i Sevilla i Spanien.

Många modernare maskiner är väldigt precisa och arbetar i flera steg.

Att oliver är maskinellt urkärnade syns på det perfekt runda hålet.

KÄLLA: Wikipedia

Simning

Bröstsims är det vanligaste samsättet. Det är det man lär ut i simskola och i skolan. Bentagen är viktiga, de ger fart framåt. Fötterna dras upp mot rumpen och sedan vinklas de utåt sidorna. Bröstsims fungerar fint som motionssims men är även okej att använda i öppet vattenlopp. Får du ont i nacken kan det underlätta med simglasögon, så du lättare kan lägga ner ansiktet i vattnet. På tävling har man ansiktet under vattnet och lyfter det snabbt och andas. Så elever som simmar bröstsims i simklubb måste hålla reda på två olika sätt för att göra rätt i skolan.

Ryggsims på tävling har samma armtag som i simskolan och skolan. I simskola och skola används samma bentag som bröstsims. I simskolan brukar man koppla bort armarna för att få in bentagen ordentligt. Det är ett vilsamt samsätt eftersom man ligger på rygg och kan flyta, så man kan orka simma långt. Vid tävlingsryggsims är bentagen samma som vid crawl, raka ben som rör sig växelvis upp och ner. Ryggsims är det enda samsätt där man på tävling startar från vattnet.

Om man simmar det man redan är bra på nöts tekniken in, som sen underlättnar i samsätt man har svårare för.

Crawl har verkligen blivit populärt, mycket tack vare motionstävlingar i öppet vatten. Med rätt teknik är crawl det bästa sättet att simma

snabbt, både kortare och längre sträckor. Kroppen ska ligga ovanpå vattnet och man ska ha så litet vattenmotstånd som möjligt. Kroppen roterar fram och tillbaka. Man andas in åt sidan, andas ut gör man under ytan. Armarna böjs i armbågen och ska fungera som paddlar. Bentagen är samma som vid ryggsims, raka ben som rör sig växelvis upp och ner. Frisims som det heter på tävling är inget samsätt, man får simma valfritt stil. Men crawl är snabbast.

Fjärilssims är det modernaste samsättet, det användes första gången vid en tävling 1933 som en utveckling av bröstsimmets. Många anser att fjäril är det svåraste samsättet och det används främst på tävling. Fjärilsims utgår från en delfinkick, en vågrörelse som går genom hela kroppen. Båda armarna rör sig samtidigt framåt ovanför vattenytan, sätts i vattnet framåtsträckta och dras bakåt. Man andas in när huvud och armar är som högst och andas ut under vattenytan.

I medley ingår simmas alla 4 samsätten. De kommer alltid i samma ordning.

Det finns individuell medley med samsätten i ordningen Fjäril, Rygg, Bröst och Fritt, då simmar man minst 100 meter.

och...

Lagkapp, simsportens stafett.

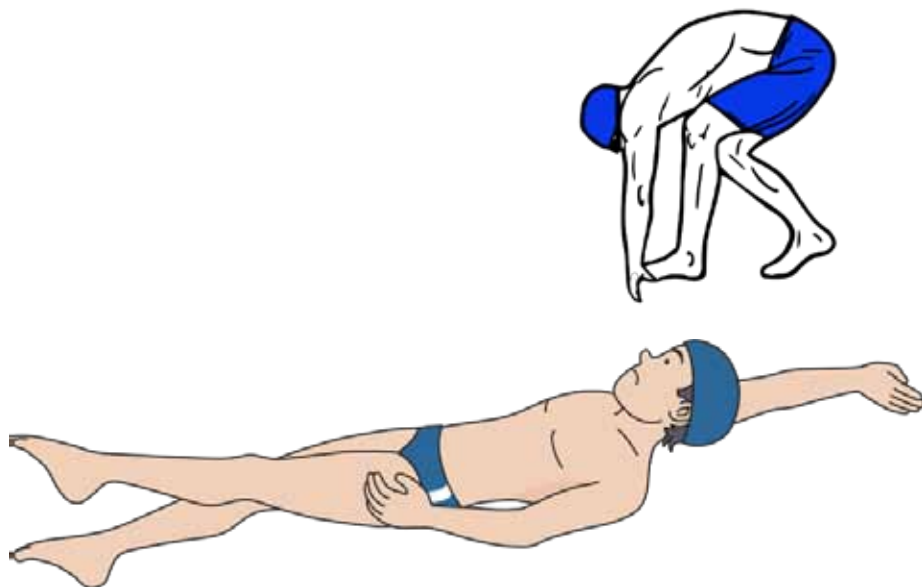
Det vanligaste är medleylagkapp (då i ordningen Rygg, Bröst, Fjäril, Fritt).

Varje sträcka kan då vara 50 meter.

Eller frisimslagkapp. Varje lag består av 4 personer. Den första startar till en startsignal, de 3 andra startar när den som simmat före sätter handen i kaklet. Den första kan slå personligt rekord på sträckan, men de 3 andra, som inte startat till signalen kan bara slå lagkappsrekord – alltså om laget slår det tidigare.

Simningen har separata mästerskap i lång respektive kort bana (för att arenorna antingen har lång eller kort bana). I OS finns bara långbana.

TEXT: Stina Palm

Simhopp

Historia

På tidigt 1800-tal var det enda ”simhoppet” ett enkelt dyk, liknande det som simmare gör.

Sport med rötter i Halle i Tyskland och Stockholm, Sverige på 1890-talet.

De tidiga tävlingarna involverade bara vanliga hopp från plattformar – hopp som nu kallas framåthopp.

Svenskarna utförde graciösa svalhopp – som idag är förbjudna.

De första simhopparna var gymnaster, som ville alternera träningen och prova saker de inte vågade göra på hårt golv. Även dansare blev simhoppare, sporterna liknar varandra.

Man hoppar från en svikt eller plattform, gör gymnastiska övningar i luften och landar i vatten. Det tyska namnet Wasserspringen = vattenhoppning passar bättre.

Internationella tävlingar

Simhopp utvecklades snabbt under år 1900–1950. Manliga hoppare tävlade i OS 1904. Före 1924 var hopptablerna extremt komplicerade;

Ansatsen för varje hopp framåt eller bakåt kan utföras på tre sätt – utom tyska, som utförs stillastående (man reser sig på tå och trycker ifrån): stillastående, hoppa med en fot eller båda fötterna.

Ett huvudhopp skulle kunna utföras med armarna ovanför huvudet eller utmed sidorna.

Ofta byter man ansats när man höjer svårighetsgraden på sina hopp, för att ansatsen ska ge en tillräckligt med fart för att kunna utföra de mer avancerade hoppen.

1949–1956 var alla hopp frivilliga på plattform och svikt.

Villkoren ändrades för att inkludera 5 obligatoriska, grundläggande, svikthopp med begränsad svårighetsgrad för att visa grundteknik snarare än trick. Restriktioner för kvinnors hoppning togs bort.

På senare tid har de grundläggande hoppen, senast med en maximal svårighetsgrad på 2.0 tagits bort igen.

OS

Simhopp för herrar gjorde OS-debut i St. Louis, Missouri, USA 1904. Från början hoppade man bara från plattform, på den tiden hopptorn i trä.

Ett extra OS hölls i Aten, Grekland 1906, 10 år efter det första moderna OS:et där. Det var tänkt att bli tradition, men så blev det inte.

1908 skulle OS ha gått i Rom, Italien, men p.g.a. vulkanen Vesuvius utbrott 1906 flyttades spelen till London. Svikthopp för herrar gjorde OS-debut där. Svikten är utvecklad av en engelsman och en svensk. Läs mer om svikten längre fram i artikeln.

Damer fick hoppa första gången vid OS i Stockholm 1912, simhoppet avgjordes i Djurgårdsbrunnsviken. Svenska Greta Johansson tog första guld, i höga raka trampolin hopp. Svenskorna dominerade och tog 7 av 8 finalplatser genom – förutom Johansson – Lisa Regnell, Elsa Regnell, Ella Eklund, Elsa Andersson, Selma Andersson och Tora Larsson. Retligt nog tog den enda icke svenskan, en brittiska, bronset.

På somrarna 1902–1912 lärde sig och tränade Johansson simning och simhopp. Det fick ske genom att försöka och misslyckas, de kvinnliga hopparna hade ingen tränare. 1913 försörjde hon sig som lärare i simning och simhopp och förlorade därmed sin amatörstatus och avslutade sin aktiva karriär. Hon emigrerade till Amerika 1914 efter att hon gift sig med den professionella simhopparen och tränaren Ernst Brandsten. Tillsammans var paret en aktiv del av simhoppningens utveckling i USA.

I OS 1920 i Antwerpen, Belgien (Paris hade fått det, men fransmännen avstod som en gest till belgarna sedan Tyskland under andra världskriget – som ställde in OS 1916 – invaderat Frankrike via Belgien), vann Arvid Wallman raka hopp. Sverige tog ytterligare 3 medaljer genom Nils Skoglund, John Jansson, Erik Adlerz (med bl. a. mollbergare och 1 ½ volt). Även Gunnar Ekstrand och Gustaf Blomgren deltog.

Det finns faktiskt Youtubeklipp på både damerna 1912 och herrarna 1920.

OS 1928 hade obligatoriska och frivilliga hopp; de obligatoriska valdes ut efter varje OS och gällde till nästa OS.

Nu mera landar man nästan alla hopp på huvudet, så var det inte i början. Då kom man också undan med nästan vilken dålig teknik som helst.

1934 blev simhopp en inomhussport.

Simhopparen Ingeborg Sjöqvist deltog i OS i Los Angeles 1932, som den enda svenska kvinnan, och i Berlin 1936 (simhopp gick fortfarande utomhus). Hennes storasyster Lala tog brons i Amsterdam 1928. Ingeborg tog EM-silver i höga hopp 1931 och 1934.

I OS 2000 infördes synkro, där 2 hoppare hoppar samtidigt från varsin svikt eller plattform.

VM

Ingår i samma mästerskap som flera andra vattensporter. Det första hölls 1973 i Belgrad, Jugoslavien (nu Serbien).

EM

Första EM gick i Budapest, Ungern 1926. Svenske Helge Öberg tog silver på 10m.

Kroppspositioner

I början av 1920-talet utfördes de tjugigaste hoppen från plattform och svikt i rak position.

När hoppen blev mer avancerade blev den raka positionens rotation för långsam.

I OS 1920 i Antwerpen, Belgien, blev det med införandet av flera volter nödvändigt att introducera pik och gruppering.

Rak position, pik och gruppering listades som tre olika hopp. Senare beslutades det att räkna dem alla som samma hopp.

Modern hoppning

Under de senaste åren har simhopp utvecklats mycket snabbt och stora framsteg har gjorts, av följande skäl: sviktar av standardlegering. säkrare vattendjup och användning av vattenomrörare.

Under många decennier dominerade amerikanska hoppare; de senaste åren kineser.

Träning

Idag tränar simhoppare gymnastik också, idrotterna är väldigt lika varandra.

Landträning sker i gymnastikanläggningar med fjädrande golv och skyddande mattor. Först tränar man på studsmatta med riggas, sedan i hoppgruppen – en svikt med skumgummi under.

Till sist börjar man träna i vatten. Då tränas hoppen eller moment först från lägsta möjliga höjder. En bubbelmaskin – uppfunnen av kanadensaren Herb Fllewellyn i slutet av 1960-talet – minskar vattnets ytspänning och gör det möjligt för hoppare att lära sig nya hopp utan att skada sig. Vattnet med ytspänning är hårt att landa i.

1000 simhopp på en vecka eller 3 st 2-timmars simhoppsspass på en dag är exempel på hur en elitsatsning kan se ut.

Plattformer och sviktar

All tävlingshoppning sker från sviktar på 1 meter och 3 meter över vattenytan, eller från plattformar på 5 meter, 7.5 meter och 10 meter.

Större seniortävlingar använder endast 3-meterssvikten och 10-metersplattformen.

Stödunkten, eller ”hjulet” på en svikt justeras av hopparen för att kontrollera hur mycket fjädring man får från svikten.

Hoppgrupper

Det finns

1--: Framåthopp, hoppar framåt och roterar framåt.

2--: Bakåthopp, hoppar bakåt och roterar bakåt.

3--: Isander/Mollbergare, hoppar framåt men roterar bakåt.

Isanderska hoppet eller isander är ett upphopp framåt, en halv volt bakåt och landning med huvudet före. Mollbergaren, som skapades av Anders Fredrik Mollberg när han gjorde en halv volt för mycket. Mollberg var verksam som simlärare i Uppsala ett par årtionden senare än Isander.

4--: Tyska, där man hoppar bakåt men roterar framåt. Tyska kallas det på svenska för att simhopp började i Tyskland och Sverige.

6--: Handstående, endast från plattform (skulle inte gå att göra från svikt). Från handstående gör man en ordentlig spark för att komma ner och göra en eller flera volter, landa inåt eller utåt.

5---: Skruvhopp, där man snurrar som i en piruett innan man gör en eller flera volter och landar. Volter gör man för att landa rakt.

6---: Handstående med skruv, endast från plattform.

Vän av ordning som jag undrar kanske var hoppen med 5-- tagit vägen.

De finns inte.

Volter

-1-: ½ volt, -2-: 1 volt

-3-: 1 ½ volt, -4-: 2 volter

-5-: 2 ½ volt

Hel volt – landar på fötterna, om den inte görs från handstående. Isander är ½ volt – 31-, Mollbergare 1 hel – 32-.

Skruvar

--1: ½ skruv, --2: 1 skruv,

--3: 1 ½ skruv, --4: 2 skruvar

--5: 2 ½ skruvar.

Hel skruv – landar på fötterna.

Alla hopp görs i någon av dessa stilar:

A Rak – Kroppen sträcks

B Pik – Höft böjd, ben sträckta

C Gruppering – Böjd höft+knä

D Fri – För skruvhopp. En kombination av 2 eller fler positioner.

Oftast först sträckt, sedan gruppering. Man får böja benen eller höfterna.

Svårighetsgrad

För varje hopp beräknas en svårighetsgrad utifrån momenten som ingår.

Det är siffran bakom beskrivningen av hoppen. Rak är svårast, pik är svårare än gruppering, fri är enklast. 1,2-4,8.

För beräkningen finns en formel för hopparna, från förbundet.

Tidigt hade ett hopp från en stående ansats en högre svårighetsgrad än samma hopp med löpande ansats. Idag är den skillnaden borttagen.

Det var inte förrän 1994 man definierade svårighetsgraden för varje hopp: antal halvvolter, flygpositionen, antal halva skruvar, teknik och utförande, landning.

Bedömning och poäng

Följande bedöms: Hopp höjd, avstånd till svikt/plattform, teknik, hållning, kroppsspänning, elegans, helhetsintryck.

Domarna fokuserar bara på hur hoppet har utförts. Alla delar ut 0-10 i hela eller halva poäng.

På mindre tävlingar kan det vara 3 domare, men 5 är vanligast.

Då tar man bort den högsta och den lägsta och tar de återstående 3 gånger svårighetsgraden för att få poängen för hoppet.

I internationella mästerskap är det 7 domare i individuella tävlingar.

Då tar man bort de 4 högsta och lägsta poängen. Högsta totala poängen vinner.

I synkro är det 7 eller 9 domare.
2 bedömer ena hoppet, 2 det andra.
3 eller 5 domare bedömer synkron –
att allt görs samtidigt och likadant.
De lägsta och högsta poängen stryks.
Resten slås ihop och så tas man den
gång svårighetsgraden.

Familjen Knappe-Lindberg

Göteborgska mamma Ulrikas medaljer:

OS: 1 guld 10 meter, 2 silver 3 meter
Finalen avgjordes över 2 dagar.

Det 8:e och sista hoppet, som fixade
guldet var 405b, 2 ½ tyska i pik. 2.7
8.5 8.5 7.5 8.5 8.5 8.0 8.0 X 2.7 =
67,23 67,50

VM: 1 guld 10 meter, 1 brons 10
meter, 1 silver 3 meter,

EM: 1 guld 10 meter, 1 guld 3 meter

SM: 43 guld. Nyss fyllda 12 år vann
hon sitt första 1967.

Pappa Mathz var hoppare på hög
europeisk nivå.

Ulrika var dottern Anna Lindbergs
huvudtränare, men ibland hjälpte
även Mathz till. Anna tävlade för
hemortsklubben Bofors SHK,
Karlskoga.

Karlskoga är en stad i östra Värmland
och centralort i Karlskoga kommun i
Örebro län. Med cirka 27 000 invånare
både landskapet Värmlands och
Örebro läns näst största stad (största
är Karlstad respektive Örebro).
Bofors är stadens största industri.

Annas medaljer:

EM: 3 guld 1 meter, 1 silver 1 meter,
3 guld 3 meter, 3 brons 3 meter.

SM: Guld 73 st. Det sista 2012.

JVM: 1 Guld 1 meter, 2 silver 1 meter,
2 guld 3 meter, 1 brons 10 meter

JEM: 3 guld 3 meter, 3 guld 1 meter,
1 silver 1 meter, 1 brons 3 meter

Anna 3 m. EM 2012

205B 2 ½ bakåtvolt i pik. 3.0

8.0 8.0 8.0 7,5 8.0 8.0 8.0 x 3,0 =
72.00

107B 1 ½ mollbergare i pik 3.1

7.5 7.0 7.5 8.0 8.0 7.5 7.5 x 3.1 =
69.75

305B 2 ½ mollbergare i pik. 3.0

8.0 7.5 8.0 8.0 7.0 7,5 7.0 x 3.0 =
69.00

405B 2 ½ tyska i pik. 3.0

7.0 7.0 6.0 7.5 7.5 7.5 7.0 x 3.0 =
64.50

5152B 2½ mollis m. 1 skruv. 3.0

7.5 7.5 7.5 7.5 6.0 7.0 7.5 x 3.0 =
67,50 = 342,75. Guld.

På VM 2005 på 3 meter satte Anna
personligt rekord – 586,26.

Världsrekordet som sattes då var
645,54.

300 poäng är lite av en magisk gräns
på 1 meter. Det klättrade Anna precis
över på EM 2012 – 301,35.

Liksom mamma Ulrika slutade Anna
efter ett OS, med skada.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Tyska Wikipedia,
cdn.revolutionise.com.au, Wikipedia,
annalindberg.se, britishswimming.org,
sok.se, simhopp.ownit.nu, diving.org.au,
stockholmskallan.stockholm.se,
files.builder.missite.com, resume.se,
poolhopping.de, fina.org, aftonbadet.se,
oru.se, duhoctrungquoc.vn, svd.se,
theguardian.com, fansided.com,
sportsengine.com

Sydafrikas vita och språkinfluens

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: afrikanoresor.se, Wikipedia.gov.za

Vita

Sydafrika hade 59.31 miljoner invånare 2020. 4.6 miljoner av dem är vita. Européer i Sydafrika är mest avlägsna släktingar till nederländska, tyska, franska, engelska, portugisiska och andra europeiska nybyggare.

Kulturellt och språkligt är de indelade i Afrikaners, som talar afrikaans, och engelsktalande grupper.

Den vita befolkningen har minskat på grund av låga födelsetal och utflyttning.

Som en faktor i sitt beslut att flytta, hänvisar många till hög brottslighet och rasdiskriminering. Sedan 1994 har cirka 400 000 vita flyttat.

2005 bodde cirka 212 000 brittiska medborgare i Sydafrika. 2011 var det hade cirka 500 000. På 1980- och början av 1990-talet uppmuntrades till invandring, särskilt från Polen och Ungern.

Från folkräkningen 2001 utgör vita 9,6% av den totala befolkningen.

1.4% av de vita på 20 år och äldre har ingen utbildning. Sammanlagt har 70.7% av de vita slutfört gymnasiet.

Andelen vita hushåll med telefon och/eller mobiltelefon i bostaden är 95.4%.

Cirka 87.2% av vita har rinnande vatten inne i sin bostad. Andelen vita hushåll som använder el är 93-99%.

Arbetslösheten för den vita befolkningen 15-65 år är 4.1%.

Afrikaans

Drygt hälften av dessa vita (7.9% av befolkningen) är afrikander, tidigare kallade boer (bönder på afrikaans).

Båda andelen och procenten toppar statistiken för Afrika.

Afrikandernas språk är afrikaans, med rötter i 1600-talets nederländska.

Det är ett västgermanskt språk som talas främst av de vita afrikanderna och de färgade i Sydafrika och Namibia. Namibia nordväst om Sydafrika tillhörde landet till 1990, därför talar de samma språk.

Afrikanderna härstammar från invandrare från främst Nederländerna under 1600-talet. Språket afrikaans bygger därför i grunden på nederländska.

EN, AF, NL, SV

child/children kind/kinders kind/
kinderen barn/barn

Status 2001 och 2011

Sydafrika 13.5%

Provins

Västra Kap (Kapstaden) 49,7%
Fristatsprovinawn (Bloemfontein)
12,7%
KwaZulu-Natal (Durban) 1,6%
Gauteng (Johannesburg, Pretoria)
12,4%

Sedan apartheidsystemet avskaffades 1994 har afrikaans förlorat mycket av sin status i Sydafrika.

2009 började Sydafrikas public service, SABC, åter sända på afrikaans. Det ökade stödet för språket kan härledas till den yngre generationens allt mindre politiska bild, som inte ser afrikaans som förtryckarnas språk.

Afrikaans kan studeras vid många universitet utanför Sydafrika, bl.a. i Nederländerna, Belgien, Tyskland, Polen, Ryssland och USA.

Engelska de vitas näst största språk, första språk för knappt en tiondel av befolkningen. 1 603 575 eller 35.9% vita sydafrikaner är engelsktalande.

Nyckelpigor

Nyckelpigor är en familj i ordningen skalbaggar. Det finns mer än 4 500 arter i världen, varav 69 i Sverige.

Utseende

Nyckelpigor har ofta färgrika täckvingar, vanligen med ett tydligt prickmönster. Färgen varierar betydligt; oftast ingår några av färgerna svart, rött, gult och brunt. De är ganska små skalbaggar, 1-10 millimeter, med korta ben och antenner och nästan halvklotformig kropp.

Vanor

De flesta nyckelpigor är rovdjur. Bland större arter är bladlöss det vanligaste bytet, mindre föredrar ofta sköldlöss. Några få är växt, eller svampätare. Nyckelpigor lägger ägg.

De fullbildade, rovlevande nyckelpigorna äter mycket blad- eller sköldlöss, men främst de stora, klumpiga men lätttrörliga larverna.

Nyckelpigornas klara färger kan ses som en varningssignal. De kan nämligen avsondra en gul vätska från benens leder, som förutom att den är giftig också är besk. Vissa rovinsekter och fåglar äter ändå nyckelpigor.

Ekonomisk betydelse

Många nyckelpigor används inom biologisk bekämpning för att hålla efter bladlöss och sköldlöss. Å andra sidan finns det arter, t. ex. 24-prickig nyckelpiga, som kan komma som skadedjur på sockerbetor och klöverväxter.

Familjärt namn

Både den 7-prickiga och den 2-prickiga nyckelpigan kallas ofta gullhöna. Namnet nyckelpiga är kopplat till Jungfru Maria.

*Nyckelpigan förknippades tidigt med Jungfru Maria, som enligt traditionen hade nycklarna till himmelriket, eftersom 7 är ett heligt tal med t. ex. de 7 dygderna. Nyckelpigan var Jungfru Marias hjälpreda som tog nycklarna till himmelriket.

Nyckelpigeförsöket 2018

2018 genomförde föreningen Vetenskap ”Allmänhet Nyckelpigeförsöket”, ett svenskt forskningsprojekt med syfte att utveckla kunskap om hur man på ett bra sätt skapar automatisk artidentifiering av insekter.

Kunskapen kan i framtiden användas för att utveckla en bildigenkänningsapp som genom ett foto kan identifiera olika arter av insekter (2022 finns det för växter). Projektet engagerade ca 15 000 personer som tillsammans samlade in över 5 000 bilder.

Romerska siffror

Principer

Varje bokstav motsvarar en siffra. Bokstäver läggs sedan till före eller efter för att bilda större eller mindre tal.

Systemet byggs främst upp av: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000

Eftersom romerska tal har ett fast värde (alltså inte olika värde för olika position som våra tal i decimal-systemet), sker sammansättningen till andra tal efter följande regler:

Lika taltecken efter varandra ska läggas ihop: II=1+1= 2,
XX=10+10=20,
CCC=100+100+100=300.

Även ett mindre taltecken efter ett större ska läggas ihop, VI=5+1=6,
XI=10+1=11, VIII=5 +1+1+1=8.

Står ett mindre taltecken före ett större, räknar man minus: IV=5-1=4,
IX=10-1=9, CM=1000-100=900.

Efter romartiden fastlades principerna för att skriva romerska tal med att man alltid skulle använda sig av minusprincipen. Av denna regel följer att 1999 ska skrivas MCMXCIX, men detta var alltså inte en regel från romartiden.

I personnamn

Idag används de romerska siffrorna för att ange regentnummer i bl. a. kunganamn (t. ex. Carl XVI Gustaf) och påvenamn (t. ex. Benedictus XVI).

I andra sammanhang

Romerska siffror används också som sidnumrering i böcker för de sidor som föregår förstasidan (som förord och innehållsförteckning) och skrivs då ibland som gemener, vilket aldrig annars förekommer.

Inom kemin används romerska siffror för att ange oxidationstal. I listor av olikaslag används de för att ange särskild ordning. Romerska siffror används ofta också för att markera årtal i slutet på filmer och TVprogram, för copyright och produktionsår.

Även på byggnader används ibland fortfarande romerska siffror för att ange (färdig-)byggnadsåret.

T. ex. "Anno Domini MDCCLXIV"; för "Herrens år 1764".

Inom sport används i bl. a. Sverige romerska siffror vid numrering av divisionerna. Division 1 blir t. ex. Division I. Siffran uttalas som grundtal ("Division ett").

Förr användes romerska siffror i upphöjd position efter gatunumret i adresser, för att ange antalet trappor upp som en lägenhet låg på.

Det används inte längre, eftersom varje lägenhetsadress nu innehåller ett 4-siffrigt nummer, med all information om lägenhetens position.

Blåljusfordons nummer

KÄLLA: Info: Polis – Anrop – Borlänge-pd.se, TV4, Instagram, msb.se, xnytt.se

Polisbilar

26-3110

26 län 26 = Gävleborgs

3 Bollnäs

1 Fordonstyp 1-blå/vit/gul

1 Enhetsnummer

0 Enhetsnummer

26-5140

26 län 26 = Gävleborgs

5 Ljusdal

1 Fordonstyp 1-blå/vit/gul

4 Enhetsnummer

0 Enhetsnummer

113-1110

1. Polisen.

1. Region. 1 = Nord:

Norrbottnens, Västerbottnens,

Jämtlands, Västernorrlands,

Gävleborgs

(7 Trafikpolisen

8 Civila polisfordon

9 Ledning & Hundenheten)

3 Län. Västernorrland

-

1 Sundsvall

1 Fordonstyp 1-blå/vit/gul

1 Enhetsnummer

0 Enhetsnummer

Blå-vit-gul polisbil i Region Nord,

Västernorrlands län, Sundsvall,

enhetsnummer 10

Ambulanser

Ambulanserna blev gula 2002.

3 14 94 10

3 Organisation 3 = Sjukvård

14 län 14 = Jämtland

9 = Ambulans

4 = Områdesnummer: 4

Hammarstrand

10 = Enhet

3 26 94 10, 3 26 94 20

3 Organisation 3 = Sjukvård

26 län 26 = Gävleborg

9 = ambulans

4 = Områdesnummer: 4 Hudiksvall

10, 20 = Enhet

3 26 93 10, 3 26 93 20

3 Organisation 3 = Sjukvård

26 län 26 = Gävleborg

9 = Ambulans

3 = Områdesnummer: 3 Bollnäs

10, 20 = Enhet

3 13 90 10, 3 13 90 20

3 Organisation 3 = Sjukvård

13 län 13 = Västernorrland

9 = Ambulans

0 = Områdesnummer: 0 Sundsvall

10, 20 = Enhet

3 13 93 10, 3 13 93 20

3 Organisation 3 = Sjukvård
13 län 13 = Västernorrland
9 = Ambulans
3 = Områdesnummer: 3 Härnösand
10, 20 = Enhet

3 13 94 10, 3 13 94 20

3 Organisation 3 = Sjukvård
13 län 14 = Västernorrland
9 = Ambulans
4 = Områdesnummer: 4 Kramfors
10, 20 = Enhet

Brandbilar

226-3010

2 Myndighet Räddningstjänsten
26 län 26 = Gävleborgs
30 Områdesnummer: 30 = Bollnäs
10 Enhetsnummer

226-6010

2 Myndighet Räddningstjänsten
26 län 26 = Gävleborgs
60 = Områdesnummer: 60 =
Söderhamn
10 = Enhetsnummer

226-7010

2 Myndighet Räddningstjänsten
26 län 26 = Gävleborgs
70 Områdesnummer: 70 = Edsbyn
10 = Enhetsnummer

226-7110

2 Myndighet Räddningstjänsten
26 län 26 = Gävleborgs
71 Områdesnummer 71 = Alfta
10 = Enhetsnummer

213-1030

2 Myndighet Räddningstjänsten
13 län 13 = Västernorrland
10 = Områdesnummer: 10 Sundsvall
30 = Enhetsnummer

213-5030

2 Myndighet Räddningstjänsten
13 län 13 = Västernorrland
50 = Områdesnummer: 50 Härnösand
30 = Enhetsnummer

214-4010

2 Myndighet Räddningstjänsten
14 län 14 = Jämtland
40 = Områdesnummer: 40 =
Hammarstrand
10 = Enhetsnummer

Dingo

Hunddjur

Hunddjuren är en familj rovdjur bestående av ca 35 arter, som sägs härstamma från en art som levde för 50 miljoner år sedan. Ur den utvecklades det första hundliknande djuret *Cynodictis*.

Kännetecken

Hunddjur har 4 tår på baktassarna och 4 (*Lycaon*) respektive 5 (*Canis*, *Cyon*, *Icticyon*, *Otocyon*) tår på framtassarna.

Arterna har ett långsträckt ansikts-skelett med stor näshåla. Vuxna djur i familjen *Canidae* har 42 tänder. 3 framtänder, 1 hörntand, 4 främre kindtänder och 2-3 bakre kindtänder i varje käkhalva. Enda undantaget är öronhunden som har ytterligare en bakre kindtand på varje sida av båda käkarna. Valparnas mjölk-tänder saknar alla bakre kindtänder. Deras tandformel är $I\ 3\ C\ 3\ P\ 3$. Vuxna djur har på varje sida två molarer i övre käken och tre i undre käken.

Utbredning

Hunddjur finns idag över nästan hela jorden. De infördes i Antarktis, Australien, Nya Zeeland, Nya Guinea och Madagaskar av människan.

En lång tid fanns flera slädhundar i Antarktis men de sista av dessa flyttades 1994 från kontinenten.

Levnadssätt

Allmänna grundsatser angående hunddjurens levnadssätt är svårt att bestämma på grund av att familjens släkten och arter har olikartade beteenden. Enligt definition är de rovdjur som jagar och dödar sitt byte som består av andra djur, men redan mellan vargen och tamhunden finns skillnader i detta uppförande.

Med vissa undantag jagar mindre arter som fjällräv och ökenkatträv ensam medan större hunddjur som varg, afrikansk vildhund och asiatisk vildhund jagar i flock. Hos arter som bildar flockar etableras en hierarki med ett dominant par som föder ungarna.

Unga vargar och rävar betar sig redan efter den fjärde eller femte levnadsveckan olika. Unga rävar gömmer det mesta av födan under jorden innan de börjar äta. Unga vargar äter först så mycket de orkar och gömmer bara det som blir kvar.

Grått hår

Hår blir grått p.g.a. att melanocyter, de celler som producerar pigmentet melanin, med åldern slits ut och slutar producera det. När håret inte får melanin regelbundet förlorar det sin färg och blir grått, silvrigt eller vitt.

I början av 2020 avslöjade stamcells-forskare i USA att stress faktiskt ger grått hår.

I maj upptäckte forskare från ett annat amerikanskt universitet att de grå håren kan återfå sin färg om vi är mindre stressade under en period.

KÄLLA: hairlust.se, illvet.se

Rödhåriga

De naturliga hårfärgerna är svart (i stora delar av Afrika, Asien och Sydeuropa), brun, cendré (askblond), blond och rödblond. Röd är den mest ovanliga.

Rött hår uppkommer när genen för hårfärg kodar för att bilda mycket feomelanin till hårstråt.

I mycket mindre mängd ger det blont hår.

Rött hår behåller sitt pigment längre.

När melaninmängden avtar när man blir äldre blir det blont och sedan silvrigt vitt.

Färre, men tjockare strån

Rödhåriga har färre hårstrån än blonda och mörkhåriga.

Blonda har ungefär 140 000 hårstrån, brunhåriga 105 000 och rödhåriga runt 90 000.

Men röda hårstråna är oftast tjockare.

Geografiskt begränsat

Rödhåriga kan vara var som helst ifrån, men de flesta finns i norra och västra Europa.

Flest rödhåriga, i procent, har Skottland, cirka 13% och Irland, cirka 10%. Irländske sångaren Ronan Keatings 3 äldsta barn, som även har en irländsk mamma, var ordentligt rödhåriga som barn. Han själv var blond.

”De rödhårigas land”

Ryssland döptes på 1500-talet efter den rödhåriga vikingen Rurik till ”De rödhårigas land” (”zemlja ryshech” på ryska).

Är ovanliga

Färre än 2% av världens befolkning – cirka 140 miljoner människor – är rödhåriga.

Rödhåriga kan finnas i flera generationer utan att man vet om det, så det kan mycket väl finnas en rödtott i din släkt.

Har oftast bruna ögon

De flesta rödhåriga har bruna ögon, färre än 1% har rött hår och blå ögon. Det är den ovanligaste kombinationen.

Temperaturskillnader

Rödhåriga känner enligt studier lättare av temperaturskillnader än andra. Det gör att de även är känsligare för varm och kall smärta.

Kluriga patienter

Smärtstillande biter inte lika bra på rödhåriga som på andra. De kräver även upp till 20% mer bedövning under operationer.

Egen festival

Rödhåriga har ett eget årligt event i Breda i Nederländerna - "Roodhari-gendag", med flera tusen besökare.

Har ofta ljus och känslig hy

Rödhåriga har ofta ljus och känslig hy och blir lätt solbrända. Många upplever att de skulle behöva en "solskyddsfaktor 200" för att kunna vara i solen.

Bildar lättare D-vitamin

Det positiva är att den ljusa hyn gör rödhåriga ovanligt bra på att producera D-vitamin – som är viktigt för skelettet. Den ljusa hyn beror på att rödhåriga inte har så mycket melanin i kroppen. Så de kan inte ta upp tillräckligt mycket D-vitamin och måste producera eget.

Behöver mindre solljus

P.g.a sin ljusa hy och egen D-vitaminproduktion behöver de heller inte lika mycket solljus som andra.

Är ofta fräkniga

De flesta rödhåriga får fräcknar på sommaren. Men inte alla. Det kan ta flera steg i familjen innan en person får rött hår. Just därför kan fräcknar synas på även personer med brunt och svart hår.

Oftare getingstuckna?

Trots att det inte finns någon förklaring till det, finns teorier om att rödhåriga oftare får getingstick.

Har svårare att färga håret

Det är svårare att färga naturligt rött hår p.g.a. pigmentet. Bleker man de röda hårstråna först fastnar färgen lättare.

Rödhåriggenen

Bär båda föräldrarna på genen finns det 25% chans att deras barn blir rödhåriga även om föräldrarna inte är det.

Forskarna tror att genen som ger ljus hy och rött hår uppkommit i norra Europa för att det ofta är molnigt.

Men med klimatförändringar och mer sol kommer den att försvinna.

Är oftare vänsterhänta

Fler rödhåriga är vänsterhänta än personer med annan hårfärg.

KÄLLA: kurera.se, expressen.se, nyheter24.se

Vänsterhänta

Man anser nu att det finns 2 typer av vänsterhänthet:

Genetisk (naturlig)

Forskningen kring de genetiska orsakerna till vänsterhänthet är mycket omfattande för tillfället; många forskargrupper arbetar för att försöka fastställa en särskild gen för handpreferens hos människor. Om båda föräldrar eller modern är vänsterhänt finns en ökad chans att barnen blir vänsterhänta. I familjer där bägge föräldrarna är högerhänta blir i genomsnitt 9% av barnen vänsterhänta, i familjer där bägge föräldrarna är vänsterhänta blir i genomsnitt 26% av barnen vänsterhänta och i familjer med en vänsterhänt och en högerhänt förälder blir i genomsnitt 19% av barnen vänsterhänta.

Patologisk (påtvungad)

Innebär att man egentligen är/skulle ha blivit högerhänt, men p.g.a. en skada i den vänstra hjärnhalvan har man tvingats byta. I många fall upplever dessa människor ytterligare problem.

Varför vänsterhänt?

Det har forskats mycket kring handdominans under de senaste årtiondena. Men inget slutgiltigt svar har framställts till varför människor blir vänsterhänta.

Vilken hand blir dominant?

Vi vet att en hand blir dominant p.g.a. att en sida av hjärnan dominerar över den andra. Hjärnan är uppdelad i två hjärnhalvor, den högra och den vänstra. Kroppen är ”kopplad på tvären” så att den vänstra hjärnhalvan styr högersidan av kroppen, den högra hjärnhalvan styr vänstersidan.

Även om de ser likadana ut så styr de båda hjärnhalvorna olika funktioner.

Forskare har fastställt att språk och analytisk tankeverksamhet styrs av den vänstra hjärnhalvan, rumsuppfattning samt musikalisk och känslomässig tankeverksamhet av den högra.

De kommunicerar genom miljontals nervtrådar via hjärnbalken.

Eftersom hjärnhalvorna är sammankopplade kan man inte förutsätta att alla högerhänta är bättre på analytiskt tänkande, eller att alla vänsterhänta är mer kreativa och musikaliska.

Däremot kan tankeverksamhet och problemlösning skilja sig åt beroende på vilka färdigheter som dominerar i hjärnan. T. ex. bör lärare med vänsterhänta elever förmedla kunskap på ett sådant sätt att eleverna kan skapa sig en bild av den i tanken.

Till en början använder alla barn båda händerna och man kan inte redan från födseln ta reda på om ett barn blir höger- eller vänsterhänt.

Runt 5 års ålder kan man börja se vilken hand barn använder mest, men det kan också dröja upp till 4 års ålder innan man riktigt vet.

Man vet dock att ju tidigare man ser att sitt barn är vänsterhänt, ju mer kommer den handen användas.

Utvecklingen kan dröja upp till 9 års ålder och statistik visar att 11% killar mot 9% tjejer är vänsterhänta.

12-15% av Sveriges befolkning är vänsterhänta.

Fram till början av 60-talet tvingade skolan alla barn att skriva med höger hand – för att det skulle vara så. Historiskt har det alltså inte varit lätt för vänsterhänta.

Vänsterhänta dyslektiker

George HW Bush, Leonardo da Vinci, Michelangelo och Albert Einstein finns med både på listan med vänsterhänta kändisar och den med dyslektiker.

Det är kanske inte så konstigt eftersom vänsterhänthet anses hänga ihop med större användande av höger hjärnhalva, som anses mindre bra på att hantera språk.

Det är spännande att det kan finnas ett samband mellan kreativitet och egenskaper som blir handikappande inom andra områden.

Dyslexi och kriminalitet

Vetenskap visar att många kriminella är vänsterhänta. Upp till 70% av kriminella i Sverige har även dyslexi, jämfört med 6-10% av hela befolkningen (40% kriminella mot 10% icke kriminella i Storbritannien, siffra från 2012).

Vänsterhänta har en högre olycksfrekvens. Forskning visar dessutom att vänsterhänta råkar ut för fler olyckor, både på fritiden och i jobbet.

När man t. ex. kör bil och är på väg att krocka väjer man som vänsterhänt automatiskt åt vänster i stället för höger och riskerar därmed att köra över i fel fil i stället för ner i ett dike.

Vardagsproblem "Tag själv"-kassor

Stödet för kundkorgen samt kortautomaten finns till höger.

Blippa passerkort

Läsaren sitter på höger sida.

Sudda sin hand

Oavsett vilken penna man skriver med tar det lite tid för färgen att torka, vilket innebär kladdig hand och kladdig text.

Whiteboardtavlan

Samma sak där. Antingen färg på handen och kluddig text, eller så får man hålla i pennan jättekonstigt och det blir svårt att skriva läsligt.

Datormus

Antingen använder man den på höger sida, sätter musen på vänster sida och klickar med "fel" finger eller så ställer man om knapparna – så de gör motsatta saker. Men då bör man återställa dem sen.

Såsslev

Pipen sitter till vänster.

Innebandyklubba

Nästan alla blad är böjda åt vänster.

Att inte kunna låna saker

Sina egna saker har man antagligen köpt gjorda för vänsterhänta eller ändrat själv.

Diska i äldre hoar

De med två stycken alltså. Där är den stora, diskbaljan, till höger och avsköljningshon till vänster.

Spela på en "vanlig" gitarr

Vänsterhänta får antingen ta ackorden med "fel hand", spela upp och ner eller stränga om.

Fota med systemkamera

På mobilkameran är det ju bara att vända på bilden i efterhand, men på en vanlig kamera sitter avtryckaren på höger sida.

Öppna en konservburk

Oavsett vilken typ av öppnare du använder är det gjorda för högerhänta.

Klippa med sax

Problemet med att klippa åt fel håll kan till och med en högerhänt förstå. Har du någonsin varit med om att det gått att klippa högerhandens naglar snyggt med en sax?

Efter många problematiska kommer-här något...

POSITIVT

Drive-in

Där sitter korthållaren åt rätt håll.

Fördel i konst och idrott

Vänsterhänta är generellt mer kreativa, musikaliska och konstnärliga.

Anledningen tycks vara att vänsterhänta oftare använder sin högra hjärnhalva, vår mer kreativa del.

Inom idrotten kan det många gånger vara till fördel att vara vänsterhänt, då det är svårare att läsa av en vänsterhänt motståndare och enklare för den själv att spela åt vänster, vilket blir en fördel för medspelare då de flesta andra är högerhänta.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia, metromode.se, ifokus.se, Youtube, baaam.se, gp.se

Västernorrland

Som jag skrivit en annan artikel om hörde Medelpad och Ångermanland (dvs i princip Västernorrlands län) ända in på 1300-talet till landskapet Hälsingland.

Västernorrlands län i mellersta Norrlands östra del omfattade från 1500-talet de norrländska landen inklusive lappmarkerna på den svenska, västra sidan av Bottniska viken (till vilken Bottenviken hör).

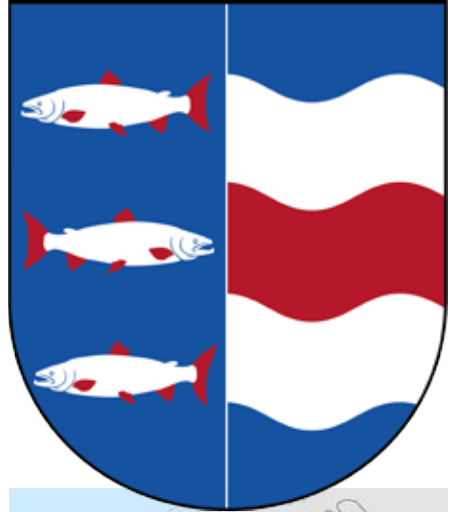
Östernorrland i Finland (nu landskapet Österbotten) var de norrländska landen och lappmarkerna på den östra sidan av Bottniska viken.

Ånger betyder Vik

Sele betyder Bakvatten (ände av ett vattendrag)

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: Wikipedia

Höga kusten

Höga kusten är ett kustområde i Ångermanland (Västernorrlands län).

Sedan den senaste istiden har en landhöjning på nästan 300 meter gjort landskapet säreget med bl. a. höga klippor. Området har varit bebott i minst 7 000 år.

Begreppet Höga kusten kom 1974. Då avsågs i huvudsak det område som låg öster om E4 i Kramfors och Örnsköldsviks kommuner samt nordost om Ångermanälven.

Dessutom ingick Skuleberget, Ullångerrfjället och Nätrafjället väster om E4. E4 gick då över Sandöbron.

Numera går den över Högakustenbron/Vedabron, som invigdes 1997.

Området har även kallats Norra Ångermanlands brantkust. På ett ställe i rapporten förekommer dock även texten ”Den höga kusten”.

År 2000 blev Höga Kusten världsarv. Grunden till detta är den geologiskt sett snabba och stora landhöjningen. Området är ett av de bästa exemplen i världen på hur nedisning och landhöjning påverkar jordytan. På ett begränsat område uppvisas en geologisk historia på 10 400 år. Vissa av processerna pågår än idag.

Geografiskt idag ligger Världsarvet Höga Kusten mellan Höga Kustenbron i söder och Skeppsmalen utanför Örnsköldsvik i norr.

Högsvedjeberget med sina 350 m.ö.h. vid Entré Väst i Skuleskogens nationalpark är det högsta berget i Världsarvet Höga Kusten.

Området Skuleskogen och Nätra fjällskog är en av Sveriges snörrikaste platser utanför fjällen. Rekordet enligt SMHI är 190 centimeter den 2 januari 1967. Troligtvis har det förekommit dagar med över två meter snö både 1988 och 2018, men brist på väderstationer gör detta till obekräftade uppgifter.

Under de senaste åren har begreppet Höga Kusten även börjat användas för besöksnäringssamarbetet mellan de 4 kommunerna: Örnsköldsvik, Härnösand, Kramfors och Sollefteå.

Turism

Höga kusten blev ett världsarv år 2000. 2006 utvidgades detta världsarv med Kvarkens skärgård på den finländska kusten i Österbotten och världsarvsområdet heter numera Höga kusten/Kvarkens skärgård.

Skuleberget, Skuleskogens nationalpark, Högbonden, Ulvöarna och Trysunda utgör populära attraktioner.

Vandring lockar också besökare till platsen, där Höga Kustenleden och Världsarvsleden lockar mest folk.

På frimärken

Höga kusten finns avbildad på svenska frimärken som utkom den 27 januari 2005.

Broar

Höga kusten har 35 broar. Nämnda Höga kustenbron, Alnöbron, till Härnön och till Mellanholmen är 4 av dem.

Ekorrar

KÄLLA: Wikipedia

Röd/europeisk ekorre

Ekorrar lever ensamma och delar helst inte mat med andra. Men under stora delar av året kan flera ekorrar dela bo för att hålla värmen.

Ekorren är ett av de skogsdjur vi ser oftast.

Skogslevande ekorrars honor begränsar sitt område till vad som behövs för att föda upp ungarna.

Ekorrar bygger ett bo av ris eller kvistar, eller övertar andras, ofta större övergivna fågelbon. Nästan vad som helst i ett träd duger men den föredrar håligheter, t. ex. gamla hackspettbon eller holkar.

Livslängden i det vilda är normalt ca 3 år, men vissa blir ända upp till 6-7 år gamla. I fångenskap ännu äldre.

Mat

Äter främst barrträdsfrön och -blommor. Men även ekollon, nötter, tallbark, svampar, bär och bladlöss.

Ekorren lämnar efter sig kottar som är ofullständigt rensade.

Den röda ekorren kan inte effektivt smälta ekollon, den grå ekorren kan.

Den kan även klättra på andra ytor än bark, t. ex. på grovt putsade fasader för att söka mat. Den kan ta bort bark från träd för att komma åt saven.

Status och hot

I Europa är den naturligt förekommande röda ekorren hotad eller undanträngd av den introducerade grå ekorren, främst i Storbritannien och Italien och utsatt för förstöring av boplatser. Den grå ekorren tycks effektivt kunna tränga undan den röda.

I England är den röda kraftigt reducerad ända upp till skotska gränsen.

Grå ekorre sprider sjukdomar som är dödliga för röd ekorre och den kan utnyttja bl.a. ekollon mer effektivt, bl. a. ekollon. Undanträngningen är inte aktiv utan består i försvagning från sjukdom och mindre tillgång på mat. P.g.a. detta klassades röd ekorre länge som nära hotad men numera anses arten som livskraftig.

Dess engelska namn squirrel betyder ungefär hamstra.

Ordet ekorre behöver inte ha samband med ek, ek- kan komma av ett äldre ord för 'rörlig' eller vara ljudhärmande. Det har sitt ursprung i det fornnordiska ordet ikorne eller ikorn.

Jordekorre

Det finns 25 kända arter, 24 i Nordamerika (På engelska kallade chipmunks p.g.a. sitt läte) och 1 i Eurasien.

Utseende

Beroende på art är kroppen (huvud och bål) 8-18,5 cm lång, vikten 25-142 gram och svansens längd 6-14 cm. Gråbrun, rödbrun, gulbrun eller guldig grundfärg. På ryggen finns 5 svarta remsor med vitt eller gråbrunt mellanrum. Det är ofta svårt att bestämma arten efter utseende.

Kindpåsarna används för att bära föda, varje kindpåse kan fylld vara lika stor som huvudet.

Utbredning och boplats

Släktet finns i hela Nordamerika från polcirkeln till centrala Mexiko.

Sibirisk jordekorre lever i Eurasien från Nordeuropa till Korea, norra Kina och Japan.

Jordekorrar lever främst i skogar.

I lövfällande skogar i östra Nordamerika, i Kanadas barrskogar och den sibiriska är typisk för taigan.

Några arter lever i områden som saknar träd men har många buskar.

Levnadssätt

Jordekorrar bygger större gångsystem med gömda ingångar. Tunneln där djuret sover är hos den sibiriska jordekorren mycket ren och andra tunnlar tjänstgör som avfallslager.

Jordekorrar kan klättra i träd men stannar oftast på marken. De är aktiva på dagen. Individer i nordliga regioner samlar förråd och går i vinterdvala.

Under milda vintrar vaknar de oftare.

För några arter placerades bon av växtdelar i träd.

De äter nötter, frön, frukter och insekter. I sällsynta fall svampar och fågelägg.

Jordekorrar lever ensamma och försvarar sin lya mot andra individer.

Människor och jordekorrar

I Nordamerika är några arter så tama att de äter ur människans hand.

Sibirisk jordekorre hölls ibland i djurparker. Några jordekorrar som hölls som sällskapsdjur och som rymde från sina ägare bildade ett fast bestånd i delar av Frankrike, Nederländerna och Tyskland.

Kända jordekorrar i populärkulturen är Disneys Piff och Puff.

Helt onödiga kroppsdelar

Halsmandlarna

Vävnad i munnen som är en del av kroppens immunförsvar. Tyvärr är de inte särskilt effektiva och vi klarar oss bra utan dem. För det mesta ställer de bara till problem. De samlar på sig skräp som leder till dålig andedräkt (toncillstenar), kan bli förstorade och orsaka andningsbesvär. Men det finns ny forskning som visar att personer som opererar bort halsmandlarna tidigt i livet kan drabbas av sjukdomar senare i livet.

Bihålorna

Tekniskt sett är bihålor bara små luftfyllda håligheter i huvudet. Varför vi har dem är oklart. Vissa menar att det gör huvudet lättare, andra att det skapar resonans när vi talar vilket förstärker rösten. Andra menar att de är helt onödiga och mest ställer till besvär, som inflammationer och sprängande huvudvärk.

Blindtarmen och dess

maskformiga bihang

Troligtvis var den av större värde när vi mest åt grönsaker, men i dag har den cirka 1 decimeter långa tjocktarmsdelen ingen klarlagd funktion. Dessutom drabbas 7-8% av befolkningen någon gång av blindtarmsinflammation, vilket leder till operation alternativt antibiotikabehandling.

Den verkliga boven till blindtarmsinflammation är det lilla bihang som hänger ihop med blindtarmen och vi hade den för att smälta växtmaterial som vi inte äter längre.

Musklerna bakom öronen

Katter och hundar riktar hela tiden sina öron åt alla möjliga håll för att få koll på läget. I vårt fall fyller musklerna bakom öronen inte någon funktion längre. De utvecklades under en tid då vi behövde dem för att lätt upptäcka faror.

Öronsnibbar

Öronsnibbarna är faktiskt helt medicinskt funktionslösa.

Gåshud

Vid kyla och vid vissa typer av känslor drar sig små muskler i hårrötterna ihop sig, vilket bildar ”knopparna”. Hos pälsdjur kan det bl. a. värma kroppen samt få djuret att se större och farligare ut inför en fiende. När vi människor var mer håriga fyllde det en funktion men idag har det ingen riktigt praktisk betydelse.

Manliga bröstvårtor

Kvinnor har som bekant nytta av sina bröstvårtor men för män är de i princip meningslösa. Det är visserligen fysiskt möjligt, men män som ammar är mycket sällsynt. Däremot kan de få bröstcancer. Anledningen till att vi har dem är att vi alla börjar som kvinnor i livmodern. En bit in i utvecklingsfasen utvecklas den manliga y-kromosomen och bröstvårtorna hänger helt enkelt med.

Visdomständer

Inte ens alla människor får dem, det säger väl allt om hur oviktiga de bakre kindtänderna är? De stora gaddarna, som kan variera i antalet 1-4, är svåra att komma åt, varför de ofta måste opereras bort. En annan orsak till kirurgiskt ingrepp är att de inte ryms i käken och ligger och trycker mot övriga tänder. Det kan ge upphov till svår tandvärk.

Kroppshår

Okej, män med skägg är heta på marknaden och hår på hjässan håller huvudet lite varmare under vinterhalvåret... Men annars då?

Svansbenet

Det trekantiga benet vid ryggradens slut är en sammanslagning av 3-5, oftast 4, svanskotor. En gammal - och onödig - kvarleva från när våra förfäder gick omkring med svans.

Luktorganet

Luktorganet som sitter i näsan används av en del ormar, reptiler och däggdjur för att upptäcka kemiska substanser i luften, som skvallrar om en ev. fiende eller parningsvillig partner. För den moderna människan är det mindre brukbart.

Blinkhinnan (tredje ögonlocket)

Vissa djur har en hel blinkhinna, men människan har bara rester av den, i ögonvrån. Det ”tredje ögonlocket” underlättar visserligen tårötömning och sveper bort smuts från ögat, men det behövs knappast för vår överlevnad eller syn, som hos en del djurarter.

Darwins knöl

Kanske har du funderat över en liten utbuktning på övre delen av örat? Inga konstigheter, 10% av alla människor har den. Forskning pekar på att ”knölen” kan ha gjort det möjligt för örat att svänga på sig eller sloka. Dentros motsvara spetsen på djurens öron.

Arrector pili-muskeln

Pyttesmå muskler som är knutna till våra hårsäckar. När vi blir chockade eller fryser drar de ihop sig, vilket får stråna på kroppen att resa sig.

När människan hade mer hår fungerade detta som ett yttre skydd, men nu gör det ingen nytta. Nej, gashud klarar vi oss utan.

TEXT: Stina Palm

KÄLLA: expressen.se

PAPPER OCH STYGN

